

Fajegészségtan és eugenika.

ÍRTA:

DR. HOFFMANN GÉZA.

KÜLÖNLENYOMAT

A „TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLÖNY” 653-654. FÜZETÉBŐL.

BUDAPEST.

A PESTI LLOYD-TÁRSULAT KÖNYVSAJTÓJA.

1916.

PLATÓN-ban tisztelik a fajegészségten művelői is ősmesterüket. *Az Állam* című munkájában fejt ki idevágó nézeteit oly lángeszű éleslátással, hogy nagyjában ma is csupán a tudományos megalapozásban, nem a gondolatok újszerűségében szárnyaltuk túl az ő eszméit. Különös hangsúlyozást érdemel az a *tény, hogy PLATÓN gondolatmenetében a nők és gyermekek közössége, a mire ezzel kapcsolatban elsősorban gondolni szoktunk, mellékes és könnyen elhagyható külsőség, mely rendszerének tartós értékű alapjaival belső összefüggésben nincsen.*¹

A faj nemesítésének gondolata az idők folyamán később is talált itt-ott hirdetőre, de valóban életrevalóvá csak akkor válhatott, a mikor DARWIN tanai alapján az újkori természettudomány szilárd alapokra fektette. GALTON FRANCIS, kiváló család tagja és a nagy DARWIN unokaöccse, 1869-ben a lángész átörökléséről könyvet írt.² Ezzel kezdődött a mai fajegészségügyi mozgalom. GALTON az új gondolatkört görög kifejezéssel, PLATÓN *eugoniá*-ja alapján *eugenikának*, vagyis a *jól nemzés tanának* keresztelte és következőképpen értelmezte: *Az eugenika azokat a tényezőket tanulmányozza, a melyek az eljövendő nemzedékek faji tulajdonságán testi és szellemi téren egyaránt javítják vagy károsítják.* GALTON életének hátralévő részét az eugenika kiépítésének szentelte és vagyonából Londonban nagyszabású eugenikai kutatóintézetet létesített.

Az eugenika alapgondolatát, melyet GALTON számos munkában igyekezett bizonyítani és értelmezni, a következő két tényben foglalhatjuk össze: 1. az ember testi és szellemi tulajdonságai örökölhetők és 2. az öröklés meghatározott természetes törvények szerint megy véghez. A következő lépés az a következtetés, hogy ha ismerjük az emberre vonatkozó öröklési törvényeket, akkor többé-kevésbé uralkodhatunk is rajtuk. Tehát gyakorlati célunk az, hogy az emberanyagot nemzedékről-nemzedékre lehetőség szerint javítsuk és az elsatnyulást kiküszöböljük, más szóval, hogy a kiváló egyének száma lehető legnagyobb, a satnyáké lehető legkisebb legyen.

Az eugenika alapja tehát az örökléstan. A múlt század vége felé általánosan elterjedt a német eredetű WEISSMANN-féle tan (neodarwinizmus), mely szerint a szerzett tulajdonságok rendszerint nem öröklődnek át, vagyis az ősköltől *átvett* tulajdonságok nagyjában változatlanul mennek át az utódba. Az eugenika legtöbb angol és amerikai művelője erősen hangsúlyozta ezt a gondolatot, részben korunk ama törekvésének visszahatásaképpen is, mely

¹ Lásd HOFFMANN, Rassenhygienische Gedanken bei PLATÓN ; Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie, 1914, 11. évf., 2. füzet, 174—183. lap.

² Hereditary Genius, London, 1892, 386. lap. Megjelent német fordításban 1910-ben *Genie und Vererbung* címen.

a környezet javításától és a nevelés helyes módjától csodákat vár. Ennek ellenében tehát az eugenika hívei az egyéni életmódnak az utód minőségére lényeges hatást nem tulajdonítottak, sem jó, sem rossz irányban. A faj jövőjére nézve ilyenképpen a nyomor például hatástalan jelenségnek látszik, viszont mesterségesen előidézett előnyös hatástól sem várható a faj nemesedése. Ebből következik, hogy a nép faji értéke csak úgy emelkedik, ha az átlagon felüli egyének mennél több, az átlagon aluliak mennél kevesebb utódot hagynak hátra, a legsatnyábbak pedig terméketlenség által mihamarább egészen kihalnak. E gondolat a természetben is észlelhető kiválasztással is meg egyezik. Mellesleg megemlítjük, hogy alakulnak ugyan öröklődő változatok is jó és rossz irányban, de ily változatok mesterséges előidézése az embernél egyelőre nem áll módunkban, miért is az eugenikában mindeddig szerepük alig van.

Ha az egyéni életmód az utód minőségére hatással nincsen, akkor a faj jövője szempontjából minden törekvés, mely az életviszonyokon akar változtatni, értéktelen, sőt ma dívó alakjában káros is, mert az életviszonyok könnyítésével a silányabb egyének könnyebbé teszi a megélhetést és továbbszaporodást. Az angol eugenika tehát egészben véve közönyös a mai társadalmi reformok iránt, részben ellenséges szemmel is nézi őket. Ezt az irányzatot fejezi ki GALTON következő kijelentése: minden a veleszületett természettől függ, semmi sem a környezettől. E nézet túlzott alakjában nyilvánul meg a következő érvelésben is: A szesz ugyan káros hatással van az utódra, de mértéktelen szeszivásra csak az vetemedik, a kinek beteges hajlandósága van reá, tehát a szeszivás ellen ma vívott küzdelem egyrészt hiábavaló, mert a veleszületett hajlandóságot eltüntetni nem tudja, másrészt meg éppen káros is, mert a szesz legalább lassan kiölné az ivásra hajló családokat ; tehát a szeszivásnak kiküszöbölését akkor érjük el leghamarább, ha az ivást lehetően kevésbé korlátozzuk.

Összefoglalva az eddig mondottakat, az angol-amerikai, különben Franciaországban és Olaszországban is elterjedt eugenikát olyképpen jellemezhetjük, hogy a külső életviszonyokkal alig törődve, csak a szigorúan vett öröklés- vagy társadalmi szempontból nézve a nemzés és szaporodás ügyét veszi szemügyre a faj jövője érdekében. A mi e szűk körön kívül esik, azzal már nem foglalkozik az eugenika. Majd meglátjuk, hogy ezzel szemben a hasonló riémet törekvések összes társadalmi intézményeinket a faj szolgálatába állítják. Számos jel a két, egymásnak különben nem ellentmondó, de eltérő módon kifejlesztett iránynak közeledésére vall.

Az angol eugenikától függetlenül fejlődött Németországban a faj nemesítésére törekvő mozgalom. SCHALLMAYER WILHELM, a München melletti Kraillingban lakó orvos, 1886-ban fejezte be első munkáját, melynek kiadót csak 1891-ben talált. Alap gondolatát időről-időre bővítve, az ide tartozó

irodalom legkiválóbb művében, az 1910-ben megjelent *Vererbung und Auslese im Lebenslauf der Völker* (Jena, FISCHER; 463 lap) című könyvében dolgozta ki részletesen. A német mozgalomnak másik megalapozója PLOETZ ALFRÉD, akkor berlini orvos, most a München melletti Herrsching lakója, a ki 1895-ben közölte *Die Tüchtigkeit unserer Rasse und der Schutz der Schwachen* (Berlin, FISCHER, 240 lap) című könyvét, majd megindította a kitűnően szerkesztett *Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie* című folyóiratot, melyben ismételten fejtette ki tovább nézeteit.

A német rendszer, a mint a többi kutató hozzájárulásával lassan kialakult, lényegesen eltér az angoltól. A németek elvontabb gondolkodásukkal nem annyira az egyes egyént, az egyes családot vették szemügyre, hanem az emberek összességét, mondjuk valamely népet, az idők végtelenségén keresztül. Képzeljünk el egy ős-törzset, ennek hatalmasan megszorodott utódait, a mint ezeknek a lényeknek az összessége él és fejlődik: a németek ezt az összességet élőlénynek, életegységnek tekintették és PLOETZ *fajnak* nevezte. Fajnak azért, mert ez a szó fejezi ki legjobban az élettani fogalmat, eltérően a néptől, mely inkább csak az egyidőben élőket foglalja össze, a nemzettől, mely politikai szempontból ítél, a társadalomtól, mely a szervezkedésre fekteti a fősúlyt. A faj ebben az értelemben nem a vérbeli eredetet nézi, mert tiszta faj a mi világrészünkben alig él már, mert minden művelt nép manapság számos faj összetételéből keletkezett. *A faj szó tehát Ploetz értelmezésében nem jelent rendszertani fajt, nem germánt, turánit vagy zsidót, hanem jelenti azt az életegységet, melyet az együttélő emberek nemzedékről nemzedékre alkotnak.*

A németek már most azt kérdezték: mily viszonyok között fejlődik legjobban a faj? Azt a tudományt, mely erre a kérdésre megfelel, PLOETZ az egyéni egészségtan mintájára elnevezte *Rassenhygiene*-nek, vagyis *fajegészségtan*-nak; a fajegészségtan gyakorlati alkalmazása pedig a *fajegészségügy*, németül *praktische Rassenhygiene* vagy *Rassenpflege*. Tudományos alapnak ők is elfogadták az öröklési elméleteket, a mint azokat az angolok is vallják, de azáltal, hogy az élőlények összeségét nem tévesztették szem elől, általánosabb értékű következtetésekhez jutottak és egyoldalú túlzásoktól távol maradtak. A fajegészségügy illetén értelmezésénél az egész fajnak boldogulása a cél, tehát nem elég, hogy az egyesek veleszületett faji értéke vagy a faj átlaga lehetőség szerint emelkedjék, hanem szükséges az is, hogy a szunnyadó értékek az éleiben valóban érvényesüljenek és hogy a faj egészében megállja helyét. Mert mit ér, ha az egyéni érték nagy ugyan, de visszás külső viszonyok (nyomor, politikai gyengeség, pártviszály, fényűzés stb.) miatt kibontakozni nem tud, ha kisebb értékű, de nagyobb számú ellenség viszi el a győzelmet, vagy ha az alacsonyrendű szapora versenytárs éppen szaporaságánál fogva terjed el?

Rögtön szemünkbe ötlük, hogy ebből a nézőpontból a társadalmi intézkedések nem válnak oly másodrendű vagy éppenséggel káros tényezőkké, mint az eugenika angol felfogása mellett. A fajnak külső ellenségekkel vívandó győzedelmes harcza, a fajnak érvényesülése, az élet visszasságainak legyőzése, az erők lehető leggazdaságosabb alkalmazása: mindez épp úgy feladata ennek a fajegészségtannak, illetőleg fajegészségügynek, mint a lehető legértékesebb utódok nemzése, a mi a tulajdonképpeni eugenikának, a szaporodás egészségtanának feladata. Ha elismerjük ennek az állításnak helyességét, akkor áttekintve társadalmi életünkön, azt találjuk, hogy valóbar alig van intézkedés, alig van rendszabály, melynek a faj életére hatása nem volna. A fajegészségtan feladata, hogy összes intézkedéseinket abból a szempontból mérlegelje és a szükséghez képest átalakítsa, a mely a faj érdekével — nem a pillanatnyi érdekekkel, nem a mai gazdasági érdekekkel — legjobb összhangzásban van. Mai intézkedéseink majdnem kivétel nélkül csak a ma élők érdekét szolgálják vagy legalább is nincsenek öntudatosan tekintettel az eljövendő nemzedékek érdekére. Másrészt igaz, hogy a ma élők jogait lábbal nem taposhatjuk az eljövendők kedvéért; feladatunk tehát, hogy a káros hatású, de elkerülhetetlen intézkedéseket alkalmas rendszabályokkal ellensúlyozzuk.

A fajegészségtannak ez a tágkeretű felfogása Németországon kívül a skandináv államokban és némiképpen Ausztriában is elterjedt és nálunk is talált követőkre. Úgy véljük, hogy pillanatig sem habozhatunk annak eldöntésében, hogy vajjon csupán az eugenikát akarjuk-e nálunk meghonosítani és tovább fejleszteni, vagy pedig a fajegészségtant, beleértve az eugenikát-, a szaporodás egészségtanát. A fajegészségtan elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt föltétlenül tökéletesebb gondolatkör. Az élet egyéb körülményeit is figyelembe véve egyoldalúságtól mentes marad, a többi társadalmi törekvésekkel együttesen ellenük működik s összes intézményeinket a faj szolgálatába igyekszik állítani.

A fajegészségtannak szélesebb medre egyúttal veszedelmet is jelent, a mennyiben már meglévő intézményekre és törekvésekre (pl. csecsemővédelem, a gümőkór, szeszes italok vagy nemi betegségek elleni küzdelem, az erkölcs, életfelfogás, ifjúsági nevelés, külpolitika stb.) is kiterjed s ezáltal a kutatót könnyen oda juttatja, hogy eltávolodva különleges fajegészségtani szempontjától az uralkodó nézetek hirdetőjévé válik. Ilyképpen a fajegészségtan létjogosultságát veszti, mert új jelígre a régi eszméknek semmi szükségük. A fajegészségtannak sohasem szabad szem elől tévesztenie, hogy célját a jövőben kell keresnie. A kérdés, melyre válaszolnia kell, így hangzik: milyen hatása van a vizsgált jelenségnek, tettnek, intézkedésnek az eljövendő nemzedékekre, illetve a fajra? Élettani ismeretek nélkül erre helyes választ adni nem lehet, tehát első kelléke a fajegészségtannak az

örökléstan, tágabb értelemben a biológia művelése és a fajra való alkalmazása (fajélettan, fajbiológia).

A fajegészségtan rendszerének helyes voltát Németországban általánosan elismerik, bár akadnak ellenzői is. így az eugenikához ragaszkodnak elsősorban az úgynevezett sexológusok, a nemi kérdések bonczolatói. Az irodalom nagy részében pedig még tájékozatlanság és zűrzavar uralkodik, mert a divatossá vált kérdéshez mindenki hozzá akar szólni kellő, főképpen biológiai ismeretek nélkül. A fogalmak tisztázása nekünk is első feladatunk, nehogy meddő vitákba merüljünk el. A nézetek összekavarodását csak úgy kerülhetjük el, ha az élesen körülhatárolt fogalmakat következetesen saját jogos, elismert nevükön nevezzük és nem igyekszik minden szónok, minden író a fogalmakat újra és újra elkeresztelni.

Az elmondottakat a következőképpen foglalhatjuk össze: Fajegészségtan és eugenika nem azonos jelentésű kifejezések; az előbbi magában foglalja az utóbbit; a fajegészségtan az egész, az eugenika egyik része. Az eugenika egymagában túlságosan szűk fogalom; a fajegészségtan rendszere föltétlenül tökéletesebb. A fajegészségtan alapja a biológia; ennek ismerete nélkül a fajegészségtan nem művelhető.¹

Dr. Hoffmann Géza.

¹ A fajegészségtanba való bevezetésre ajánlatos olvasmány SCHALLMAYER idézett könyve és az *Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie* című folyóirat, mely PLOETZ szerkesztésében, a lipcei TEUBNER cég kiadásában jelenik meg. Ajánlható magyar könyv e tárgyról még nincs. A *Magyar Társadalomtudományi Szemle* 1914. februáriusi, márciusi és májusi számában e sorok írója igyekezett a magyar fajegészségügyi bizottság megalakulásával kapcsolatban az eugenika elveit rövid összefoglalásokban vázolni. Ugyanitt a fajegészségtani irodalom újabb termékeinek ismeretése is olvasható.